

## Utbildningsutskottets betänkande 2021/22:UbU22

# Ökade möjligheter till grundläggande behörighet för elever på gymnasieskolans yrkesprogram

---

## Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till lag om ändring i skollagen och föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena. Förslagen innebär att alla nationella yrkesprogram i gymnasieskolan ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. För att det ska vara möjligt utan att minska yrkesförberedelsen ska också programmens omfattning utökas, vad gäller både gymnasiepoäng och garanterad undervisningstid. Det ska dock vara möjligt att välja bort grundläggande behörighet.

I propositionen lämnas förslag på de lagändringar som behövs. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023 och tillämpas första gången på utbildningar som påbörjas höstterminen 2023.

I betänkandet finns fyra reservationer (SD, L, MP) och två särskilda yttranden (V, KD).

### *Behandlade förslag*

Proposition 2021/22:94 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram.

Fem yrkanden i följdmotioner.

Två yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22.

# Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut .....	3
Utskottets överväganden .....	7
Lagförslaget .....	13
Utskottets ställningstagande .....	23
Lagens framtida utformning m.m. ....	24
Utskottets ställningstagande .....	25
Högskolebehörighet för samtliga yrkesprogram på gymnasieskolan .....	26
Utskottets ställningstagande .....	27
Reservationer .....	28
1. Lagförslaget, punkt 1 (SD, L) .....	28
2. Lagförslaget, punkt 1 (MP) .....	29
3. Lagens framtida utformning m.m., punkt 2 (SD) .....	30
4. Lagens framtida utformning m.m., punkt 2 (L) .....	31
Särskilda yttranden .....	33
1. Lagförslaget, punkt 1 (V) .....	33
2. Lagförslaget, punkt 1 (KD) .....	33
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag .....	35
Propositionen .....	35
Följdmotionerna .....	35
Motioner från allmänna motionstiden 2021/22 .....	35
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag .....	37
<i>Bilaga 3</i>	
Reservantens lagförslag .....	43

# Utskottets förslag till riksdagsbeslut

## 1. Lagförslaget

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:94 och avslår motionerna

2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 1 och

2021/22:4406 av Annika Hirvonen m.fl. (MP).

*Reservation 1 (SD, L)*

*Reservation 2 (MP)*

## 2. Lagens framtida utformning m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4403 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 samt

2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 2.

*Reservation 3 (SD)*

*Reservation 4 (L)*

## 3. Högskolebehörighet för samtliga yrkesprogram på gymnasieskolan

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2609 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 10 och

2021/22:3990 av Kristina Axén Olin m.fl. (M) yrkande 7.

Stockholm den 31 mars 2022

På utbildningsutskottets vägnar

*Gunilla Svantorp*

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunilla Svantorp (S), Fredrik Malm (L), Lars Hjälmered (M), Patrick Reslow (SD), Caroline Helmersson Olsson (S), Fredrik Christensson (C), Daniel Riazat (V), Marie-Louise Hänel Sandström (M), Robert Stenkvist (SD), Linus Sköld (S), Christian Carlsson (KD), Tomas Kronståhl (S), Annika Hirvonen (MP), Maria Nilsson (L), Noria Manouchi (M), Jörgen Grubb (SD) och Aylin Fazelian (S).

## Sammanfattning av propositionen

I propositionen föreslår regeringen att alla nationella yrkesprogram i gymnasieskolan ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. För att det ska vara möjligt utan att minska yrkesförberedelsen ska också programmets omfattning utökas, vad gäller både gymnasiepoäng och garanterad undervisningstid. Det ska dock vara möjligt att välja bort grundläggande behörighet. Förslagen är en justerad version av förslagen i propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/18:184). I förhållande till den propositionen har förslaget om ett estetiskt ämne på alla nationella program tagits bort och vissa språkliga justeringar av lagförslaget gjorts. Vidare har ikraftträdandet och tidpunkten när lagändringarna ska tillämpas första gången senarelagts. Syftet med förslagen är att göra yrkesprogrammen mer attraktiva för elever som inte har bestämt sig för om de vill studera vidare efter gymnasieskolan eller inte. Förslagen bedöms gynna kompetensförsörjningen och underlätta ungdomars etablering på arbetsmarknaden. Elever på yrkesprogram har visserligen redan i dag rätt att läsa det som krävs för grundläggande behörighet, men det fungerar inte alltid i praktiken. Regeringen bedömer att detta kan ha bidragit till att andelen elever som väljer ett yrkesprogram har minskat under flera år.

I propositionen lämnas förslag på de lagändringar som behövs. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023 och tillämpas första gången på utbildningar som påbörjas höstterminen 2023.

# Redogörelse för ärendet

## Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2021/22:94 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och fem yrkanden i följdmotioner samt två yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22.

En redovisning av regeringens förslag till riksdagsbeslut och förslagen till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag återges i bilaga 2. Vidare återges ett lagförslag från en reservant i bilaga 3.

Regeringen beslutade den 19 mars 2015 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. föreslå hur elevens rättighet att läsa de kurser som leder till grundläggande behörighet till högskolan kan stärkas. Utredaren gavs även i uppdrag att föreslå hur alla nationella program i gymnasieskolan kan innefatta ett estetiskt ämne (dir. 2015:31). Utredningen, som antog namnet Gymnasieutredningen (U 2015:01), överlämnade i oktober 2016 betänkandet En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77). Betänkandet remitterades och remissinstansernas yttranden finns tillgängliga i Utbildningsdepartementet (U2016/04660). Med utgångspunkt i utredningens förslag och remissutfallet utarbetades promemorian Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program, inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet, U2017/03537) och remitterades. Regeringen beslutade den 15 februari 2018 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslaget. Lagrådet hade inga invändningar mot förslaget.

Den 15 mars 2018 fattade regeringen beslut om propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/18:184). Riksdagen avlog regeringens förslag i fråga om grundläggande behörighet på yrkesprogram med hänvisning till att riksdagen bedömde att det riskerade att få en mycket liten effekt och snarare leda till en försämrad genomströmning i gymnasieskolan på grund av högre arbetsbelastning för eleverna, att färre grundskoleelever skulle komma att välja ett yrkesprogram och att schemalaggningsen skulle försämrats (bet. 2017/18:UbU30 och rskr. 2017/18:429).

Regeringen återkommer i denna proposition med en något justerad version av förslaget i propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program. Det föreslås nu inte att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program och det föreslås att ändringarna som gäller grundläggande behörighet ska träda i kraft vid en senare tidpunkt. Riksdagen har nyligen beslutat om ämnesbetyg i stället för kursbetyg när det gäller gymnasieskola, gymnasiesärskola och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå (prop. 2021/22:36, bet. 2021/22:UbU7,

rskr. 2021/22:156). Ämnesbetyg ska där tillämpas på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2025. Till följd av beslutet om ämnesbetyg anges i lagförslaget i denna proposition att yrkesprogram ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, vilket innebär att yrkesprogrammen ska innehålla ämnena svenska eller svenska som andraspråk och engelska i den omfattning som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet.

I propositionen behandlas även frågan om självkostnadsprincipens tillämpning vid beräkning av avgifter för prövning av enskild som huvudman inom skolväsendet eller utförare inom socialtjänsten, som tidigare behandlats i propositionen Ökade tillståndskrav och särskilda regler för upphandling inom välfärden (prop. 2017/18:158).

### **Lagrådet**

Lagrådet hördes inför propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program och hade då inga invändningar mot det remitterade förslaget. Några mindre språkliga och redaktionella ändringar har gjorts i förhållande till det förslag som Lagrådet granskat. Justeringarna är författningstekniska och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Regeringen har därför inte inhämtat något yttrande från Lagrådet över det justerade förslaget.

# Utskottets överväganden

## Inledning

Betänkandet är disponerat så att utskottet inleder med att i det första avsnittet behandla lagförslaget och motionsyrkanden med förslag om att riksdagen ska delvis bifälla eller avslå regeringens proposition. Därefter behandlas motionsyrkanden som innehåller förslag om tillkännagivanden till regeringen i frågor som anknyter till lagförslaget.

## Bakgrund

### **Före 2011 gav yrkesförberedande program grundläggande behörighet till högre utbildning**

I början av 1990-talet reformerades den svenska gymnasieskolan. Bl.a. förlängdes yrkesutbildningarna från två till tre år och de allmän-teoretiska inslagen utökades. Reformen innebar också att alla program fick en gemensam struktur med vissa kurser som var gemensamma för alla elever, kurser i s.k. kärnämnen. Ett viktigt inslag var att alla elever efter gymnasieskolan skulle ha möjlighet att gå vidare till högre studier. Även de yrkesförberedande programmen skulle ge eleverna en bred kompetens. Ett fullföljt treårigt program, i vilket kärnämnen ingick, skulle ge grundläggande behörighet till högre utbildning. Reformen innebar att yrkesförberedande program och studieförberedande program kom att närma sig varandra. Det var fortfarande så att vissa program hade en tydlig akademisk prägel och en stor andel elever som gick vidare till högre utbildning efter avslutade gymnasiestudier. Andra program innehöll i huvudsak yrkesämnen och endast en liten andel elever valde att läsa vidare efter dessa. Men någon entydig uppdelning mellan yrkesförberedande program och högskoleförberedande program gjordes inte.

### **I dag är det svårare för yrkeselever att få grundläggande behörighet**

Knappt 20 år efter att de yrkesförberedande programmen förlängdes och utformades på så sätt att de gav grundläggande behörighet reformerades gymnasieskolan igen. Reformen som genomfördes 2011 (Gy11) innebar att samtliga nationella program kategoriserades som antingen yrkesprogram eller högskoleförberedande program. I samband med reformen höjdes kraven för grundläggande behörighet till högre utbildning och samtidigt förändrades innehållet i yrkesprogrammen. Sammantaget innebar förändringarna att yrkesprogrammen inte längre automatiskt gav grundläggande behörighet till högre utbildning.

## **Intresset för yrkesutbildning har minskat**

Andelen elever som väljer ett yrkesprogram i gymnasieskolan har minskat. Läsåret 2008/09 gick 40 procent av nybörjarna på nationella program på ett yrkesprogram (enligt en specialbearbetning av Skolverkets elevstatistik). Läsåret 2011/12 hade andelen minskat till 34 procent. Åren därpå sjönk andelen ytterligare och sedan läsåret 2015/16 har andelen elever på yrkesprogram stabiliserats på strax under 30 procent. Det tycks finnas flera faktorer som bidrar till att intresset för yrkesutbildning har minskat och även internationellt finns ett mönster med vikande intresse. Ungdomar tycks vilja hålla alla utbildningsvägar öppna. Ett viktigt inslag i reformen 2011 var att skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program skulle öka. Bl.a. ingår inte längre kurser som ger grundläggande behörighet till högre utbildning automatiskt på yrkesprogram. Tanken var att en tydligare arbetsmarknadsanknytning och mer långtgående yrkesinriktning skulle göra yrkesprogrammen attraktiva. Som framgått ovan lyckades dock inte Gyll vända trenden med minskande intresse för yrkesutbildning. Tvärtom minskade andelen elever som väljer yrkesprogram ytterligare, vilket Skolverket konstaterade redan 2015 (Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet, rapport 427, 2015). Skolverket bedömde att detta troligtvis bl.a. hänger samman med att många elever och föräldrar känner en oro över att de inte skulle få tillräckligt med generella kunskaper, som bl.a. behövs för att vara behörig till högre studier. Enligt Skolverket tycks reformens intentioner på denna punkt inte stämma helt överens med ungdomars samlade efterfrågan. Skolverkets bedömning bygger dels på myndighetens kontakter med nationella programråd och referensskolor, dels på en intervjustudie om gymnasievalet (Det svåra valet. Elevers val av utbildning på olika slags gymnasieområden. Skolverket 2013).

## **Vikande intresse för yrkesprogrammen hotar kompetensförsörjningen...**

Många arbetsgivare hittar inte den arbetskraft som de söker. Enligt Rekryteringsenkäten 2020 (Svenskt Näringsliv, november 2020) uppgav sju av tio företag att de haft svårt att hitta den kompetens de söker och att vart femte rekryteringsförsök misslyckas helt. Hälften av företagen svarade att svårigheterna att rekrytera har lett till sämre lönsamhet. Enligt Svenskt Näringsliv är gymnasieskolans yrkesprogram den mest efterfrågade utbildningsnivån. Nästan hälften av företagen som har försökt att rekrytera har velat anställa medarbetare med den utbildningsbakgrunden. Den som har en praktisk yrkesutbildning med sig från gymnasieskolan och dessutom har några års yrkeslivserfarenhet är enligt Svenskt Näringsliv mycket eftertraktad på arbetsmarknaden.



### **...och kan innebära problem för individen att etablera sig på arbetsmarknaden**

Skolverkets uppföljning av elever som avslutade ett högskoleförberedande program läsåret 2014/15 visar att det tre år senare endast var 50 procent av kvinnorna och 41 procent av männen som påbörjat högskolestudier (Skolverkets officiella statistik, [www.skolverket.se/statistik](http://www.skolverket.se/statistik)). Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har i en studie av ungdomars inträde på arbetsmarknaden under perioden 1985 till 2003 analyserat skillnaderna mellan elever från yrkesprogram och elever från högskoleförberedande program (rapport 2007:18). IFAU konstaterar att inträdet på arbetsmarknaden går snabbare för elever från yrkesprogram än för elever som gått ett högskoleförberedande program utan att studera vidare. I betänkandet Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning (SOU 2020:33) analyseras också etableringen på arbetsmarknaden efter gymnasieskolan. Utredningens analys, med kontroll för olika bakgrundsfaktorer, visar att framför allt för elever med svaga meritvärden från grundskolan har valet av utbildning i gymnasieskolan stor betydelse för hur smidig övergången från skola till arbetsliv blir. Störst chans till en snabb etablering efter gymnasieskolan har de elever som valt ett yrkesprogram inom ett område där arbetsgivare har brist på arbetskraft och samtidigt ställer krav på viss yrkeskompetens. Utredningen kunde också visa att för elever som inte studerade vidare efter gymnasieskolan var inkomstutvecklingen bättre för elever som gått ett yrkesprogram jämfört med ett högskoleförberedande program. Skillnaden var enligt utredningen betydande upp till 5 år efter gymnasieskolan. Elever som direkt efter ett högskoleförberedande program vill börja arbeta riskerar således att vara sämre förberedda för arbetslivet än om de valt ett yrkesprogram. Mot den bakgrunden finns det enligt regeringen anledning att vidta åtgärder för att gymnasial yrkesutbildning ska vara ett intressant alternativ även för denna målgrupp och på så sätt underlätta gruppens etablering på arbetsmarknaden.

### **Praktiska hinder gör det svårt för yrkeselever att läsa kurser som krävs för grundläggande behörighet**

Elever på yrkesprogrammen ska enligt skollagen ges möjlighet att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högre utbildning som individuellt val, i viss mån inom programfördjupningen samt som utökad program. Samtidigt finns det flera praktiska hinder som försvårar för elever på yrkesprogrammen att läsa kurser som ger grundläggande behörighet. På yrkesprogram kan huvudmän inom ramen för programfördjupningen erbjuda kombinationer av kurser, så kallade yrkesutgångar, som ger en viss yrkeskompetens, jfr 1 kap. 3 § gymnasieförordningen (2010:2039). Avsikten är att dessa yrkesutgångar ska svara mot kraven för anställning. I Gymnasieutredningens betänkande En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77) framgår

att kraven för anställningsbarhet inom vissa branscher innebär att eleverna måste läsa så många yrkeskurser att de i praktiken inte har möjlighet att använda det individuella valet och programfördjupningen för att läsa behörighetsgivande kurser. Utredningen bedömde att så många som ett trettiotal yrkesutgångar berörs av detta problem. Totalt finns det enligt utredningen närmare 170 yrkesutgångar på yrkesprogrammen.

Gymnasieutredningen fann även i sina intervjuer med elever att de som vill läsa kurser för grundläggande behörighet kan möta praktiska problem med t.ex. schemakrockar. Det förekommer t.ex. att elever har arbetsplatsförlagt lärande på annan ort och därefter förväntas resa tillbaka till skolan på hemorten för att delta i undervisning i svenska eller engelska under sen eftermiddag. Enligt utredningen gör detta att många elever väljer bort de kurser som ger grundläggande behörighet. Statens skolinspektion har i en kvalitetsgranskning undersökt de reella möjligheterna för elever på yrkesprogram att läsa in grundläggande behörighet (Grundläggande högskolebehörighet - En rättighet och ett frivilligt val för elever på yrkesprogram, SI 2021:995). Granskningen omfattade 36 gymnasieskolor. Det övergripande resultatet visar att elever på de flesta av de granskade skolorna har reella möjligheter att läsa in grundläggande behörighet. Samtidigt har ungefär var fjärde skola rekommenderats att utveckla arbetet med information och vägledning eller se över hur de organiserar utbildningen. På några skolor i granskningen förekom schemakrockar som innebar att elevernas möjligheter att läsa behörighetsgivande kurser är mycket begränsade. Det ställer enligt Skolinspektionen höga krav på den enskilda eleven. Enligt myndigheten framträder det tydligt i granskningen att möjligheterna att läsa in grundläggande behörighet skiljer sig åt mellan olika yrkesprogram. Detta beror bl. a. på att förutsättningarna för hur huvudmän och skolor kan erbjuda behörighetsgivande kurser varierar mellan programmen.

### **Branschorganisationer positiva till grundläggande behörighet**

På de flesta yrkesprogram saknar eleverna 300 gymnasiepoäng för att få grundläggande behörighet till högskolan. Utgångspunkter för Gymnasieutredningens uppdrag var bl.a. att programmets omfattning är 2 500 gymnasiepoäng och att de högre krav på yrkeskunskaper som infördes i samband med reformen av gymnasieskolan 2011 så långt som möjligt skulle värnas. Gymnasieutredningen föreslog bl.a. att elevernas individuella val (200 gymnasiepoäng) skulle tas i anspråk för att ge dem sådan behörighet och att resterande 100 gymnasiepoäng skulle tas från programfördjupningen. Eleverna skulle dock kunna välja bort de aktuella kurserna. Eleverna skulle också ha rätt att läsa kurser i yrkesämnen som utökat program. Utredningens förslag remitterades, och många var positiva till att de kurser som krävs för grundläggande behörighet skulle ingå i alla yrkesprogram. Även branschorganisationerna var positiva till att alla gymnasieprogram skulle ge grundläggande behörighet men ansåg att den ram på 2 500 gymnasiepoäng

som angavs i direktiven gjorde att utredningens förslag riskerade att minska yrkesprogrammets yrkesinnehåll i sådan utsträckning att elevernas anställningsbarhet försämras. För att yrkesprogrammen både ska leda till anställningsbarhet och ge grundläggande behörighet föreslog flera branschorganisationer att programmets omfattning skulle utökas till 2 800 gymnasiepoäng.

## **Nuvarande reglering**

### *Två olika typer av nationella program i gymnasieskolan*

Utbildningen i gymnasieskolan består av nationella program och introduktionsprogram. De nationella programmen är antingen yrkesprogram eller högskoleförberedande program (15 kap. 7 § skollagen). Yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning och syftar till en yrkesexamen. De högskoleförberedande programmen ska utgöra grund för fortsatt utbildning på högskolenivå och syftar till en högskoleförberedande examen (16 kap. 3, 4 och 26 §§ skollagen). Omfattningen av studierna på nationella program anges i gymnasiepoäng och utbildningens omfattning framgår av en poängplan i bilaga 2 till skollagen. I bilagan anges de ämnen som i minst den angivna omfattningen ska ingå i alla nationella program, dvs. gymnasiegemensamma ämnen. De gymnasiegemensamma ämnena är bl.a. svenska eller svenska som andraspråk och engelska. Bilagan anger också omfattningen av ämnen som ger de nationella programmen deras karaktär och omfattningen av det individuella valet och gymnasiearbetet.

### *Vad krävs för att få en gymnasieexamen från ett yrkesprogram?*

För att en elev på ett yrkesprogram ska få en gymnasieexamen behöver eleven ha godkända betyg på en utbildning som omfattar minst 2 250 gymnasiepoäng och som innefattar 100 gymnasiepoäng i vart och ett av ämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik. Även gymnasiearbetet ska ingå i de godkända betygen (16 kap. 27 § skollagen). Dessutom behöver eleven ha godkända betyg på kurser inom de programgemensamma ämnena med 400 gymnasiepoäng (8 kap. 5 § gymnasieförordningen).

### *Möjligheterna att få högskolebehörighet på yrkesprogrammen varierar*

Grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå och vänder sig till nybörjare har den som har nödvändiga kompetenser för att kunna tillgodogöra sig sådan utbildning. Elever inom yrkesprogram anses ha sådana nödvändiga kompetenser om de har avlagt yrkesexamen och har lägst betyget E i de kurser i svenska eller svenska som andraspråk och engelska som krävs för en högskoleförberedande examen i gymnasieskolan, nämligen 300 gymnasiepoäng svenska eller svenska som andraspråk och 200

gymnasiepoäng engelska (7 kap. 5 och 5 a §§ högskoleförordningen och 16 kap. 28 § skollagen).

Yrkesprogrammen innehåller inte i sitt grundupplägg all den svenska eller svenska som andraspråk och engelska som krävs för att eleverna ska få grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Elever på barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet och hotell- och turismprogrammet behöver läsa 200 gymnasiepoäng extra för att uppnå grundläggande behörighet, till skillnad från övriga yrkesprogram där eleverna behöver läsa 300 gymnasiepoäng ytterligare för att uppnå sådan behörighet. Detta beror på att barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet i sitt grundupplägg innehåller mer svenska eller svenska som andraspråk än övriga yrkesprogram och hotell- och turismprogrammet innehåller mer engelska i sitt grundupplägg än övriga yrkesprogram.

### *Hur kan elever på yrkesprogram göra för att läsa in det som krävs för grundläggande behörighet?*

Elever på nationella program har möjlighet att läsa mer än de 2 500 gymnasiepoäng som programmen normalt omfattar. Det kallas utökat program. Vanligen krävs då ett särskilt beslut av rektorn, som först måste bedöma om eleven kan antas klara av att läsa mer än 2 500 gymnasiepoäng. Elever på yrkesprogram har dock rätt att utan särskilt beslut av rektorn läsa det som krävs för grundläggande behörighet som utökat program (4 kap. 23 § gymnasieförordningen). En annan möjlighet för elever på yrkesprogrammen att läsa det som krävs för grundläggande behörighet är att använda det individuella valet, som omfattar 200 gymnasiepoäng. Inom det individuella valet har eleverna också rätt att läsa idrott och hälsa och estetiska ämnen. Ofta finns dessutom möjlighet att läsa yrkesämnen. Vad som ska erbjudas som individuellt val, utöver vad som angetts ovan, beslutas av huvudmannen (4 kap 7 § gymnasieförordningen). Ytterligare en möjlighet för elever på yrkesprogrammen att läsa det som krävs för grundläggande behörighet är om huvudmannen väljer att erbjuda detta inom den s.k. programfördjupningen (4 kap. 5 och 6 §§ gymnasieförordningen).

### *Hur många år pågår en gymnasieutbildning?*

De nationella programmen är avsedda att genomgås på tre läsår. Huvudmannen får besluta att utbildningen får fördelas på längre tid än tre läsår. Skolverket kan också ge huvudmannen tillstånd att fördela en utbildning på kortare tid än tre läsår (16 kap. 15 § skollagen). Utbildningen på nationella program ska bedrivas som heltidsstudier (16 kap. 17 § skollagen).

## Lagförslaget

### Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen. Ändringarna innebär i huvudsak att alla yrkesprogram ska innehålla det som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, att yrkesprogrammets omfattning utökas upp till 2800 gymnasiepoäng, att elever på yrkesprogram ska få välja bort grundläggande behörighet om de så vill, att elevernas garanterade undervisningstid utökas, samt att ytterligare föreskrifter ska få meddelas. Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkanden om avslag på propositionen och om antagande av regeringens förslag med en ändring av bilaga 2 till lagen.

Jämför reservation 1 (SD, L) och 2 (MP) samt särskilt yttrande 1 (V) och 2 (KD).

### Propositionen

*Alla yrkesprogram ska innehålla det som krävs för grundläggande behörighet till högskolan*

Regeringen föreslår att alla yrkesprogram ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Det innebär att alla yrkesprogram ska innehålla ämnena svenska eller svenska som andraspråk och engelska i den omfattning som krävs för att eleverna ska uppnå sådan behörighet.

### Skälen för regeringens förslag

*Gymnasieskolan har flera uppdrag*

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen i gymnasieskolan ska även utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet (15 kap. 2 och 3 §§ skollagen). För yrkesprogrammen gäller särskilt att de ska utgöra en grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning. Vidare ska alla elever på yrkesprogram inom ramen för sin gymnasieutbildning ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå (16 kap. 3 § skollagen).

*Brist på yrkesutbildad arbetskraft hotar kompetensförsörjningen*

För många arbetsgivare är det svårt att rekrytera yrkesutbildad arbetskraft. Enligt Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät (2020) påverkar detta lönsamheten för företagen. Statistiska centralbyrån visar i rapporten *Trender och prognoser 2020* att underskottet på gymnasialt yrkesutbildad arbetskraft

väntas öka. Regeringen konstaterar att förbättrad kompetensförsörjning ger långsiktiga positiva konsekvenser för statens inkomster. Förbättrad kompetensförsörjning kan bidra till att företag kan expandera och därmed producera mer varor och tjänster. Ökad produktion leder i sin tur till ökade skatteintäkter för staten och större möjligheter för staten att investera i den gemensamma välfärden. Dessutom kan kvaliteten i välfärden stärkas om kompetensförsörjningen till välfärden stärks genom fler anställda med relevant yrkesutbildning.

*Ungdomars etablering kan underlättas om de väljer ett yrkesprogram*

En gymnasial yrkesutbildning kan enligt regeringen underlätta etableringen på arbetsmarknaden, framför allt om eleven väljer ett yrkesprogram där det finns en stark efterfrågan på arbetsmarknaden. Eftersom många som gått ett högskoleförberedande program väljer att inte studera vidare finns det anledning att utveckla utbudet av gymnasial yrkesutbildning för att göra det till ett attraktivt alternativ även för denna grupp. Elever som väljer ett yrkesprogram som också ger grundläggande behörighet till högskoleutbildning kommer dels att ha yrkeskunskaper som kan underlätta etableringen på arbetsmarknaden, dels att ha grundläggande behörighet till högre utbildning. Därmed minskar risken för arbetslöshet, segregation och bidragsberoende. En snabbare etablering på arbetsmarknaden kan enligt regeringen också bidra till att minska det offentliga utgifterna för arbetslöshet.

*Utökade möjligheter att läsa in grundläggande behörighet på yrkesprogrammen kan öka programmens attraktionskraft*

För att öka yrkesprogrammets attraktionskraft är det enligt regeringen angeläget att utbildningarna ger eleverna många valmöjligheter efter gymnasieskolan. Elever som väljer ett yrkesprogram ska kunna känna sig helt säkra på att de dels har möjlighet att söka jobb där arbetsgivaren ställer krav på yrkeskunskaper, dels kan gå vidare till högre studier. Därför föreslår regeringen att alla yrkesprogram ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Regeringen bedömer att detta kommer att öka yrkesprogrammets attraktionskraft.

*Det krävs mer än informationsinsatser för att öka intresset för yrkesprogrammen*

Regeringen bedömer att elevernas vilja att hålla alla dörrar öppna för framtiden har bidragit till att minska andelen elever på yrkesprogrammen. Regeringen anser att det behövs informationsinsatser, men utöver det behövs även ändringar som innebär att yrkesprogrammen i sitt grundupplägg innehåller det som krävs för grundläggande behörighet. Regeringen konstaterar att frågan om grundläggande behörighet belyses i betänkandet Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning (SOU 2020:33). I betänkandet anges att det är angeläget att kombinera åtgärder för mer ändamålsenlig planering och dimensionering

med åtgärder som syftar till att justera utbildningsinnehållet så att det bättre svarar mot elevers intressen och deras långsiktiga behov. Grundläggande behörighet på yrkesprogram nämns som ett sätt att öka yrkesprogrammets popularitet, men utredningen redovisar inte någon bedömning eller något förslag i denna del. Regeringen anser att förslagen kommer att leda till ökade möjligheter för eleverna och attraktivare yrkesprogram. Om fler elever väljer yrkesprogram och om fler elever skaffar sig grundläggande behörighet så är det enligt regeringens bedömning en utveckling som både huvudmän och andra aktörer efterfrågar.

#### *Ämnen svenska eller svenska som andraspråk och engelska ger värdefulla kunskaper*

Regeringen anser att grundläggande behörighet kan minska tröskeln till karriärväxlingar under arbetslivet. Dessutom kan svenska eller svenska som andraspråk och engelska ge kunskaper som är centrala för att individer ska kunna bli aktiva samhällsmedborgare. Regeringen anser vidare att förslaget stärker individen på flera sätt: fler möjligheter öppnas i gymnasieskolan, vägen till högre utbildning blir tydligare, individen rustas för ett framtida arbetsliv med ökade möjligheter till karriärväxling och bättre förutsättningar att bli en aktiv samhällsmedborgare.

Som nämns ovan avslog riksdagen våren 2018 motsvarande förslag i propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/18:184) med hänvisning till att riksdagen bedömde att det riskerade att få liten effekt och snarare leda till en försämrad genomströmning i gymnasieskolan på grund av högre arbetsbelastning för eleverna, att färre grundskoleelever skulle komma att välja ett yrkesprogram och att schemalaggningsen skulle försvåras (bet. 2017/18:UbU30, rskr. 2017/18:429).

Enligt regeringen finns det efter den föregående riksdagsbehandlingen fortsatta tecken på att yrkesprogrammets attraktionskraft behöver öka. Regeringen bedömer att ett genomförande av förslaget ökar attraktionskraften genom att elever som väljer ett yrkesprogram kan känna sig helt säkra på att de dels har möjlighet att söka jobb där arbetsgivaren ställer krav på yrkeskunskaper, dels kan gå vidare till högre studier. Kraven för examen kommer inte att höjas och elever kommer att ha möjlighet att välja bort det som krävs för grundläggande behörighet om de så önskar. Därmed bedömer regeringen att det inte finns risk för sämre genomströmning och att det finns goda skäl att genomföra förslaget.

#### *Ämnesbetyg ersätter kursbetyg från 2025*

Regeringen konstaterar att promemorian Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program innehöll förslag om att yrkesprogram skulle innehålla de kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning. Även i den efterföljande propositionen (prop. 2017/18:184) relaterade

förslaget till kurser. Riksdagen har nyligen beslutat om ämnesbetyg i stället för kursbetyg när det gäller gymnasieskola, gymnasiesärskola och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå (prop. 2021/22:36, bet. 2021/22:UbU7, rskr. 2021/22:156). Ämnesbetyg ska där tillämpas på utbildningar som påbörjas efter den 30 juni 2025. Om regeringen i den nu föreliggande propositionen skulle behålla den tidigare använda utformningen av bestämmelserna medför det att bestämmelserna behöver ändras på nytt när ämnesbetygen införs efter den 30 juni 2025. För att undvika det justeras den lagtekniska utformningen så att det föreskrivs att yrkesprogram ska innehålla det som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, vilket innebär att yrkesprogrammen ska innehålla ämnena svenska eller svenska som andraspråk och engelska i den omfattning som krävs för sådan behörighet. Det innebär inte någon ändring i sak jämfört med förslaget i den tidigare propositionen.

### *Yrkesprogrammets omfattning utökas upp till 2 800 gymnasiepoäng*

Regeringen föreslår att yrkesprogrammen barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet ska utökas till 2 700 gymnasiepoäng och övriga yrkesprogram ska utökas till 2 800 gymnasiepoäng.

### **Skälen för regeringens förslag**

*Yrkesprogrammets omfattning behöver öka för att yrkesinnehållet inte ska utarmas*

Regeringen anför bl.a. att för att säkra elevens rätt att både läsa kurser som ger grundläggande behörighet och fördjupa sig i sitt yrkeskunnande föreslås att yrkesprogrammets omfattning ska utökas till 2 800 gymnasiepoäng. Utökningen föreslås också gälla yrkesprogram med avvikelser som exempelvis särskilda varianter, utbildningar med egna examensmål och nationellt godkända idrottsutbildningar enligt 5 kap. gymnasieförordningen (2010:2039).

De nationella programmen i gymnasieskolan är uppbyggda enligt en viss struktur, och vissa ämnen är gemensamma för alla nationella program. Dessa benämns gymnasiegemensamma ämnen. Varje nationellt program har också en programgemensam del med kurser som alla elever på respektive program läser. Dessa kurser ger programmen deras olika karaktärer. På hotell- och turismprogrammet ingår 100 poäng engelska i den programgemensamma delen av yrkesmässiga skäl. På motsvarande sätt ingår 100 poäng svenska eller svenska som andraspråk i den programgemensamma delen av barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet. Därför är det tillräckligt att utöka dessa tre program till 2 700 gymnasiepoäng.

Vidare ska dagens möjligheter för elever att läsa kurser för grundläggande behörighet som individuellt val kvarstå trots de brister med dagens system som beskrivits ovan. Möjligheten för huvudmän att erbjuda elever att läsa dessa



kurser inom ramen för programfördjupningen ska också finnas kvar. Därmed kommer även dagens möjligheter att uppnå grundläggande behörighet inom ramen för 2 500 gymnasiepoäng att finnas kvar. Det ska dock vara elevens eget val om han eller hon vill använda det individuella valet eller programfördjupningen till att läsa kurser som ger grundläggande behörighet eller till andra kurser som huvudmannen erbjuder.

#### *Kraven för examen ska inte höjas*

Även om yrkesprogrammets omfattning enligt förslaget ska utökas till att omfatta fler gymnasiepoäng kommer kraven för en yrkesexamen inte att höjas jämfört med nu gällande bestämmelser. För att en elev på ett yrkesprogram ska få en gymnasieexamen behöver eleven ha godkända betyg på en utbildning som omfattar minst 2 250 gymnasiepoäng och som innefattar 100 gymnasiepoäng i vart och ett av ämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik. Även gymnasiearbetet ska ingå i de godkända betygen (16 kap. 27 § skollagen). Dessutom behöver eleven ha godkända betyg på kurser inom de programgemensamma ämnena med 400 gymnasiepoäng (8 kap. 5 § gymnasieförordningen). Det är alltså möjligt för en elev att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning trots att eleven inte har godkända betyg i samtliga kurser. Detta hänger samman med att det som krävs för att en elev ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning är dels en yrkesexamen, dels godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk och engelska. Regeringens förslag i denna proposition förändrar inte detta.

Regeringen framhåller att de gymnasiegemensamma ämnenas stora betydelse i alla nationella program avspeglas i att dessa ämnen givits en särställning i gymnasieskolan genom att de ska läsas av alla elever. Regeringen anser dock att kraven för examen inte bör höjas. Syftet med förslagen i propositionen är att underlätta för elever att läsa det som krävs för grundläggande behörighet, inte att vare sig sänka eller höja kraven för att få examen. Höjda examenskrav föreslås inte i propositionen och skulle enligt regeringens bedömning riskera att leda till sämre genomströmning i gymnasieskolan.

#### *Elever har rätt till stöd för att nå målen*

Alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Målen för de nationella programmen beskrivs bl.a. i läroplanen för gymnasieskolan, i examensmålen och i enskilda ämnesplaner. Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt kommer fram att det kan befaras att en elev inte kommer att uppfylla de kunskapskrav som ställs, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Eleven kan också

behöva särskilt stöd och stödet ska då ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt (3 kap. 5 och 7 §§ skollagen).

I propositionen föreslås att yrkesprogrammen ska innehålla det som krävs för grundläggande behörighet. Regeringens förslag innebär att ett fullständigt yrkesprogram, beroende på elevens studieplan, kan variera mellan 2 500 och 2 800 gymnasiepoäng. Det betyder att elever på yrkesprogram som befaras få svårigheter att klara kraven för de delar av ämnen som ger grundläggande behörighet har rätt till stöd enligt bestämmelserna i 3 kap. skollagen.

*Yrkesprogrammen genomförs även fortsättningsvis på tre år*

De nationella programmen i gymnasieskolan är avsedda att fördelas på tre läsår. Regeringen anser att samtliga yrkesprogram även i fortsättningen ska fördelas på tre läsår och med bibehållna lärotider. Dessutom får en huvudman redan i dag besluta att utbildningen ska fördelas på längre tid än tre år (16 kap. 15 § skollagen). Det gäller om eleven har läst ett reducerat program eller om det med hänsyn till elevens förutsättningar i övrigt finns särskilda skäl för det (9 kap. 7 § gymnasieförordningen).

*Studier på nationella program ska bedrivas som heltidsstudier och gymnasiepoäng ska även fortsättningsvis vara ett mått på studiers omfattning*

Regeringens förslag innebär att innehållet i yrkesprogrammen utökas och därmed kommer det av bilaga 2 till skollagen att framgå att de nationella programmens omfattning kommer att variera. Förslaget innebär att heltidsstudier för vissa elever kommer att bestå av kurser motsvarande 2 500 gymnasiepoäng medan heltidsstudier för andra elever kommer att motsvara 2 700 eller 2 800 gymnasiepoäng. I förarbetena till bestämmelsen om att gymnasiestudier ska bedrivas som heltidsstudier (16 kap. 17 § skollagen) anges att syftet med bestämmelsen är att förtydliga att undervisningen ska fördelas jämnt över terminer och läsår (prop. 2008/09:199 s. 127). Regeringen anser att förslagen i propositionen inte ändrar detta. Programmens omfattning kommer att variera, men studierna ska även i fortsättningen fördelas jämnt över läsåret. Skälet till att omfattningen av programmen ska variera är att det finns starka motiv för att införa det som krävs för grundläggande behörighet på yrkesprogrammen utan att yrkesinnehållet utarmas. Det får som konsekvens att utbildningen på yrkesprogram behöver förtätas, vilket innebär att eleverna kommer att läsa fler gymnasiepoäng per termin.

Gymnasiepoäng definieras i gymnasieförordningen som ett mått på studieomfattningen av en kurs i gymnasieskolan eller gymnasiearbetet (1 kap. 3 § gymnasieförordningen). Regeringens förslag innebär inte någon ändring i detta avseende. Förslaget syftar inte till att ändra innehållet eller omfattningen i gymnasieprogrammets ämnen och gymnasiepoäng ska även fortsättningsvis vara ett mått på studiers omfattning. I samband med införandet av gymnasiepoäng gjordes antagandet att en gymnasieutbildning bedrivs

under 100 effektiva veckor och att tre års heltidsstudier därför skulle innebära en omfattning på 2 500 gymnasiepoäng. Det innebar att poängsystemet skulle utgå från att varje veckas heltidsstudier motsvarar i genomsnitt 25 gymnasiepoäng, dvs. 5 gymnasiepoäng per dag (prop. 1997/98:169 s. 27 f.). Det förslag om en utökning av yrkesprogrammets omfattning som regeringen nu lägger fram innebär en förtätning av programmen. Elever på dessa program kommer alltså att läsa mer än 5 gymnasiepoäng per dag. Utökningen av yrkesprogrammen möjliggör att ämnena svenska eller svenska som andraspråk och engelska, i den omfattning som krävs för grundläggande behörighet, rymms inom yrkesprogrammen med bibehållen nivå på yrkeskunnandet. Med hänsyn till detta anser regeringen att utökningen är befogad.

### *Elever på yrkesprogram ska få välja bort grundläggande behörighet*

Regeringen föreslår att en elev på ett yrkesprogram ska ha rätt att välja bort delar av det som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå enligt regeringens bilaga till lagförslaget. På barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet ska 100 gymnasiepoäng i ämnet svenska eller svenska som andraspråk flyttas från den programgemensamma delen till den gymnasiegemensamma delen. På hotell- och turismprogrammet ska 100 gymnasiepoäng engelska flyttas från den programgemensamma delen till den gymnasiegemensamma delen.

Elever på barn- och fritidsprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet ska få välja bort 100 gymnasiepoäng svenska eller svenska som andraspråk och 100 gymnasiepoäng engelska. På hotell- och turismprogrammet ska eleverna få välja bort 200 gymnasiepoäng svenska eller svenska som andraspråk. Elever på övriga program ska få välja bort 200 gymnasiepoäng svenska eller svenska som andraspråk och 100 gymnasiepoäng engelska.

### **Skälen för regeringens förslag**

Regeringen anför bl.a. att av de elever som slutfört ett yrkesprogram våren 2020 med examen eller studiebevis om minst 2 500 gymnasiepoäng hade så många som ca 38 procent av eleverna läst ett utökat program (Skolverkets officiella statistik, [www.skolverket.se/statistik](http://www.skolverket.se/statistik)). Elever som går ett utökat program läser fler gymnasiepoäng än vad som normalt ingår i ett nationellt program. Det är vanligare att elever på yrkesprogram läser ett utökat program jämfört med elever på högskoleförberedande program. Att ett stort antal elever på yrkesprogrammen väljer att läsa ett utökat program visar att många elever på dessa program har en vilja och en förmåga att läsa mer än 2 500 gymnasiepoäng.

Regeringen anser att elever har olika mål med sin utbildning och att det är ett viktigt skäl till att det ska vara möjligt att välja bort de kurser som ger grundläggande behörighet. Därigenom kan de elever som så önskar fullt ut koncentrera sig på att förbereda sig för arbetslivet. Regeringen anser vidare att elever bör ha en möjlighet att välja bort behörighetsgivande kurser även av det

skälet att studiemisslyckanden och stress inte ska öka. Regeringen bedömer att möjligheten för eleverna att välja bland alternativa studieupplägg sannolikt påverkar deras studiemotivation positivt.

### *Elevernas garanterade undervisningstid utökas*

Regeringen föreslår att den garanterade undervisningstiden för eleverna på yrkesprogram ska utökas i proportion till programmens ökade omfattning. För elever som väljer bort delar av det som krävs för grundläggande behörighet ska den garanterade undervisningstiden minska i motsvarande omfattning.

### **Skälen för regeringens förslag**

Regeringen konstaterar bl.a. att den garanterade undervisningstiden för elever på yrkesprogrammen i dag är 2 430 timmar. Regeringen föreslår att den garanterade undervisningstiden för eleverna på yrkesprogram ska utökas i proportion till programmens ökade omfattning. Det innebär att den garanterade undervisningstiden för elever som läser 2 800 gymnasiepoäng blir 2 720 timmar. För elever som läser 2 700 gymnasiepoäng blir den garanterade undervisningstiden 2 625 timmar. I dag är den garanterade undervisningstiden för högskoleförberedande program 2 180 timmar. Förslaget om en utökning av undervisningstiden för yrkesprogrammen innebär att skillnaden i garanterad undervisningstid mellan programtyperna ökar ytterligare.

Regeringen konstaterar att om den garanterade undervisningstiden inte utökas på det sätt som föreslås skulle det innebära negativa konsekvenser för eleverna på yrkesprogrammen. De elever på yrkesprogrammen som inte väljer bort att läsa de behörighetsgivande kurserna skulle då i genomsnitt få färre undervisningstimmar per kurs jämfört med vad eleverna på yrkesprogrammen får i dag. Detta skulle enligt regeringens bedömning göra det svårt för dessa elever att nå målen. Regeringen konstaterar också att elever på högskoleförberedande program, efter beslut av rektorn, har möjlighet att läsa ett utökat program och därigenom utöka sin garanterade undervisningstid. Detta är möjligt om eleven på ett tillfredsställande sätt kan antas genomföra såväl kurserna på den ordinarie studievägen som de frivilliga kurserna (4 kap. 23 § gymnasieförordningen). Mot denna bakgrund anser regeringen att den ökade skillnaden i undervisningstid mellan de olika programtyperna är motiverad.

### *Omfattningen av arbetsplatsförlagt lärande i lärlingsutbildningen ska inte ändras*

Regeringen föreslår att vid beräkningen av hur stor del av den gymnasiala lärlingsutbildningen som ska förläggas till en arbetsplats ska det bortses från det som eleven får välja bort av det som krävs för grundläggande behörighet.

### **Skälen för regeringens förslag**

I propositionen föreslås att de delar av ämnen som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå ska ingå i alla yrkesprogram. För att inte tränga undan viktiga yrkesämnen föreslås att programmets omfattning utökas med 200 gymnasiepoäng på barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet och med 300 gymnasiepoäng på övriga yrkesprogram. Yrkesprogrammen ökar därmed i omfattning till 2 700 respektive 2 800 gymnasiepoäng. Om mer än halva utbildningen ska förläggas till en arbetsplats innebär det att omfattningen av arbetsplatsförlagt lärande ökar med minst 100 respektive 150 gymnasiepoäng för elever som inleder lärlingsutbildningen i årskurs 1. Avsikten med förslagen om grundläggande behörighet inom ramen för upp till 2 800 gymnasiepoäng är dock inte att ändra omfattningen av arbetsplatsförlagt lärande i lärlingsutbildningen. Därför föreslås det att man vid beräkningen av hur stor del av den gymnasiala lärlingsutbildningen som ska förläggas till en arbetsplats ska bortse från sådana delar av ämnen som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå och som eleverna får välja bort.

### *Ytterligare föreskrifter ska få meddelas*

Regeringen föreslår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela ytterligare föreskrifter om det som ska ingå i utbildningen för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Bestämmelser om vilka delar av ämnena svenska eller svenska som andraspråk och engelska som ska ingå i yrkesprogrammets grundupplägg för att ge eleverna grundläggande behörighet behöver enligt regeringen regleras på en sådan detaljnivå att bestämmelserna inte bör finnas i lag. Detsamma gäller frågor om under vilken del av utbildningen de elever som inte är intresserade av grundläggande behörighet ska ha möjlighet att välja bort detta. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör därför bemyndigas att meddela ytterligare föreskrifter om det som ska ingå i utbildningen för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå.

### *Självkostnadsprincipens tillämpning vid beräkning av avgifter för prövning av enskild som huvudman inom skolväsendet eller utförare inom socialtjänsten*

Regeringen bedömer att avgiften för en enskild som ansöker om godkännande som huvudman inom skolväsendet eller som ansöker om tillstånd att bedriva verksamhet enligt socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade bör beräknas utifrån myndigheternas genomsnittliga kostnader för handläggningen och kan behöva justeras i takt med att kostnaderna förändras.

### **Skälen för regeringens bedömning**

Regeringen konstaterar att rätten för Skolinspektionen och Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) att ta ut en avgift för prövning av ansökningar från en enskild som vill godkännas som huvudman för en fristående skola eller få tillstånd att bedriva verksamhet inom socialtjänstområdet infördes genom riksdagens antagande av regeringens förslag i propositionen Ökade tillståndskrav och särskilda regler för upphandling inom välfärden (prop. 2017/18:158, bet. 2017/18: FiU43, rskr. 2017/18:356). I samma proposition behandlades även en utvidgad lämplighetsprövning av den som ansöker om godkännande eller tillstånd. Av förarbetena framgår att avgifterna ska baseras på självkostnadsprincipen, dvs. att kostnaden som uppkommer för prövning av ansökan utifrån de krav som uppställts bör bekostas av de enskilda aktörer som väljer att vara verksamma inom skolväsendet eller socialtjänstområdet. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2019. I den nämnda propositionen gjorde regeringen bedömningen att förslaget om tillståndsavgift i genomsnitt skulle medföra en kostnad per ansökan om ca 27 500 kronor för en enskild huvudman inom skolväsendet och ca 25 500 kronor för enskild utförare inom socialtjänsten.

Skolinspektionen har inkommit med en framställan till Utbildningsdepartementet (U2020/06607) om befrielse från kravet på full kostnads- täckning för de avgifter som tas ut för tillståndsprövning, alternativt en justering av avgifternas storlek. Skolinspektionen anger att den kalkyl som låg till grund för beräkning av avgifternas nivå har visat sig inte stämma. Tidsåtgången har väsentligt överstigit vad som uppskattades i den ursprungliga kalkylen av avgifter – sammantaget för ansökningar om nyetablering av en skola i genomsnitt ca 60 timmar per ärende i stället för 36 timmar.

Regeringen uppmärksammar att enligt vad som anges i proposition 2017/18:158 ska självkostnadsprincipen gälla vid bestämmande av avgifterna, dvs. att myndighetens kostnader för att pröva ansökningar ska täckas av avgifter som tas ut av de sökande. Det är inte avsett att avgifterna ska låsas vid en viss nivå. I enlighet med riksdagens ställningstagande till propositionen om att självkostnad ska gälla anser regeringen att avgiftsnivåerna bör följa kostnaderna för handläggningen.

### *Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser*

Regeringen föreslår att ändringarna i skollagen ska träda i kraft den 1 januari 2023. De ska tillämpas första gången på utbildningar som påbörjas höstterminen 2023. Äldre bestämmelser i lagen ska fortfarande gälla för utbildning som påbörjats före höstterminen 2023.

## Följdmotioner

I partimotion 2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 1 begärs att riksdagen avslår propositionen. Motionärerna framhåller sig principiellt vara öppna för den förändring som föreslås i propositionen, men den måste i så fall göras på ett sätt som vårdar yrkesprogrammets särart och inte indirekt sänker kunskapskraven i de teoretiska inslagen.

I kommittémotion 2021/22:4406 av Annika Hirvonen m.fl. (MP) begärs att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800), med den ändringen att bilaga 2 till lagen ska ha den lydelse som framgår enligt en bilaga till motionen vilken infogats som bilaga 3 i betänkandet. Motionärerna vidhåller kravet på att estetiska ämnen ska återinföras på samtliga nationella gymnasieprogram. Bilaga 2 till skollagen, som anger poängplanen för gymnasieskolans nationella program bör därför ha den lydelse som föreslogs i den tidigare propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/18:184) i stället för regeringens förslag till bilaga 2.

## Utskottets ställningstagande

Reformen som genomfördes 2011 (Gy11) innebar bl.a. att samtliga nationella program kategoriserades som antingen yrkesprogram eller högskoleförberedande program. Förändringarna medförde att yrkesprogrammen inte längre automatiskt gav grundläggande behörighet till högre utbildning. Tanken var att en tydligare arbetsmarknadsanknytning och mer långtgående yrkesinriktning skulle göra yrkesprogrammen attraktiva. Som framgått ovan lyckades dock inte reformen vända trenden med minskande intresse för yrkesutbildning. Tvärtom minskade andelen elever som väljer yrkesprogram. Enligt Skolverket hänger detta troligtvis samman med att många elever och föräldrar känner en oro över att de inte skulle få tillräckligt med generella kunskaper, som bl.a. behövs för att vara behörig till högre studier.

Riksdagen avlog förslaget om ändring i skollagen som lades fram i proposition 2017/18:184 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (bet. 2017/18:UbU30, rskr. 2017/18:429). Avslaget motiverades med hänvisning till att förslaget riskerade att leda till en försämrad genomströmning i gymnasieskolan m.m. Den nu aktuella propositionen är en något justerad version av det tidigare förslaget och det föreslås inte att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program. När det gäller frågan om ett estetiskt ämne i alla nationella program är utskottet inte berett att nu införa ett sådant förslag. Regeringens förslag är väl avvägt.

Utskottet konstaterar att det efter den föregående riksdagsbehandlingen finns fortsatta tecken på att yrkesprogrammets attraktionskraft behöver öka. Utskottet delar regeringens bedömning att det vikande intresset hotar kompetensförsörjningen och att det kan innebära problem för individen att etablera sig på arbetsmarknaden. Brist på gymnasialt yrkesutbildad arbetskraft

är ett av de största och mest akuta problemen på svensk arbetsmarknad i dag. Enligt Svenskt Näringsliv uppger sju av tio företag att de haft svårt att hitta den kompetens de söker och vart femte rekryteringsförsök misslyckas helt.

Utskottet anser att om svenska företag ska kunna växa och vara konkurrenskraftiga behöver deras kompetensförsörjningsbehov tillgodoses bättre, och att göra yrkesprogrammen mer attraktiva är ett led i det. Utskottet bedömer att ett genomförande av förslaget kan komma att öka attraktionskraften genom att elever som väljer ett yrkesprogram kan känna sig helt säkra på att de dels har möjlighet att söka arbete där arbetsgivaren ställer krav på yrkeskunnande, dels kan gå vidare till högre studier. Utskottet välkomnar därför förslaget att det som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå ska ingå i alla yrkesprogram vilket innebär att den som väljer ett yrkesprogram förbereder sig för arbetslivet utan att dörren till högre utbildning stängs. Syftet med förslagen är att göra yrkesprogrammen mer attraktiva för elever som inte har bestämt sig för om de vill studera vidare efter gymnasieskolan eller inte. För att inte minska yrkesförberedelsen, ska yrkesprogrammets omfattning utökas när det gäller både gymnasiepoäng och garanterad undervisningstid. Det ska vara möjligt att välja bort den grundläggande behörigheten om eleven så önskar. Utskottet anser att det finns goda skäl att genomföra förslaget.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen. Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:94 och avslår motionerna 2021/22:4405 (L) yrkande 1 och 2021/22:4406 (MP).

Utskottet övergår nu till att under särskilda rubriker behandla de motionsyrkanden med förslag om tillkännagivanden till regeringen som anknyter till lagförslaget.

## Lagens framtida utformning m.m.

### **Utskottets förslag i korthet**

Riksdagen avslår motioner om att inrätta tvååriga yrkesprogram med möjlighet att läsa in grundläggande högskolebehörighet under ett tredje år, om ett reviderat lagförslag som säkerställer att kunskapsinnehållet i gymnasiekurserna inte riskerar att urholkas och om att stärka studie- och yrkesvägledningen m.m.

Jämför reservation 3 (SD) och 4 (L).

### **Följdmotioner**

I kommittémotion 2021/22:4403 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att inrätta tvååriga yrkesprogram med möjlighet att läsa in grundläggande högskolebehörighet under ett tredje år. Motionärerna framhåller att de inte är negativa till att elever på yrkesprogram



kan få grundläggande behörighet till högskola och universitet, men befarar att regeringens förslag kommer att leda till sämre genomströmningstider och att det kommer att finnas många elever på de högskoleförberedande kurserna som inte är tillräckligt motiverade. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att stärka kopplingen mellan elevers val av gymnasieutbildning och arbetsmarknadens behov genom en förstärkt studie- och yrkeslivsvägledning. Motionärerna anför att yrkesprogrammen inte lyckas locka till sig fler elever och att studie- och yrkesvägledningen bör stärkas för att leda elever till rätt skolval.

I partimotion 2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att regeringen ska återkomma med ett reviderat lagförslag som säkerställer att kunskapsinnehållet i gymnasiekurserna inte riskerar att urholkas på grund av förändringar av programmen. Motionärerna anför att den föreslagna förändringen bör genomföras på ett sätt som säkerställer att de elever som läser högskoleförberedande kurser på yrkesprogrammen tillförsäkras den undervisningstid som behövs för att nå målen utan sänkta kunskapskrav. Detta kan med fördel göras i kombination med andra konkreta åtgärder som bidrar till att fler elever både väljer och fullföljer yrkesprogram i gymnasieskolan. Exempelvis behövs åtgärder för att stärka studie- och yrkesvägledningen men även fördjupad samverkan mellan skolmyndigheter, näringslivet och offentliga arbetsgivare.

### **Utskottets ställningstagande**

I samband med att gymnasieskolan reformerades i början av 1990-talet förlängdes yrkesutbildningarna från två till tre år och de allmän-teoretiska inslagen utökades. Ett viktigt inslag var att alla elever efter gymnasieskolan skulle ha möjlighet att gå vidare till högre studier och även de yrkesförberedande programmen skulle ge eleverna en bred kompetens. Ett fullföljt treårigt program skulle ge grundläggande behörighet till högre utbildning. Reformen som genomfördes 2011 innebar som nämnts ovan bl.a. att kraven för grundläggande behörighet till högre utbildning höjdes. Förändringarna innebar att yrkesprogrammen inte längre automatiskt gav grundläggande behörighet till högre utbildning. Förslaget som utskottet tillstyrker ändrar detta igen så att det som krävs för grundläggande behörighet ska ingå i alla yrkesprogram. När det gäller genomströmning vill utskottet uppmärksamma att eleverna har rätt till stöd för att nå målen. Utskottet anser inte att ett återinförande av tvååriga yrkesprogram skulle möta dagens kompetensbehov.

Utskottet konstaterar att det har blivit alltmer komplext att planera ett framtida yrkesliv och elever behöver räkna med att vidareutveckla kompetenser och förmågor genom hela sitt kommande yrkesliv. Det ställer ökade krav på eleverna att kunna hantera information om ett stort antal valmöjligheter och att kunna välja strategiskt. Detta ställer enligt utskottet i sin tur krav på att skolans studie- och yrkesvägledning är anpassad för att möta alla elevers behov. Det är därför av stor vikt att eleverna erbjuds studie- och

yrkesvägledning av hög kvalitet i samband med valet av gymnasieutbildning. Det är även viktigt att eleverna informeras om möjligheten som finns att välja bort delar av det som krävs för grundläggande behörighet.

Utskottet påminner om att riksdagen har tillkännaggett att regeringen ska låta ta fram och uppdatera en digital studie- och yrkesvägledningsplattform och att studie- och yrkesvägledarnas roll i skolan måste stärkas och i högre grad integreras i skolans verksamhet (bet. 2016/17:UbU18 punkt 7, rskr. 2016/17:251). I januari 2019 lämnades betänkandet Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle (SOU 2019:4) till regeringen. Betänkandet innehåller ett antal förslag som syftar till att utveckla skolans studie- och yrkesvägledning så att elever ges likvärdiga förutsättningar att göra väl övervägda val utifrån goda kunskaper om utbildningsvägar och arbetslivet. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet. För att stärka studie- och yrkesvägledningen och bidra till att fler elever får möjlighet att göra väl övervägda utbildnings- och yrkesval har regeringen gett Skolverket i uppdrag att se över och utveckla befintliga digitala verktyg för studie- och yrkesvägledning. Uppdraget ska redovisas senast den 15 februari 2024, (U2020/05523). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2020/21:75 s. 224).

När det gäller frågan om att de elever som läser högskoleförberedande kurser på yrkesprogrammen ska tillförsäkras den undervisningstid som behövs för att nå målen vill utskottet peka på att yrkesprogrammen byggs ut i fråga om såväl omfattning som garanterad undervisningstid.

När det sedan gäller frågan om kunskapsinnehållet i gymnasiekurserna urholkas noterar utskottet att regeringen föreslår att alla nationella yrkesprogram i gymnasieskolan ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. För att det ska vara möjligt utan att minska yrkesförberedelsen föreslås också att yrkesprogrammets omfattning utökas. Regeringen noterar att elever som vill fokusera på programmets yrkesinriktning och inte är intresserade av att läsa in grundläggande behörighet, ska ha möjlighet att välja bort detta. Detta innebär att eleverna på yrkesprogrammen även fortsättningsvis kommer att ha möjlighet att läsa ett yrkesprogram inom ramen för 2 500 gymnasiepoäng.

Med hänvisning till det som har redovisats avstyrker utskottet motionerna 2021/22:4403 (SD) yrkandena 1 och 2 samt 2021/22:4405 (L) yrkande 2.

## Högskolebehörighet för samtliga yrkesprogram på gymnasieskolan

### Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om högskolebehörighet för samtliga yrkesprogram på gymnasieskolan.

### **Motioner från allmänna motionstiden 2021/22**

Enligt kommittémotion 2021/22:3990 av Kristina Axén Olin m.fl. (M) yrkande 7 bör samtliga gymnasieprogram ge särskild behörighet för studier på högskolenivå.

Enligt partimotion 2021/22:2609 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 10 begärs att högskolebehörigheten återinförs för samtliga gymnasieprogram.

### **Utskottets ställningstagande**

I propositionen föreslås att alla nationella yrkesprogram i gymnasieskolan ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Det ska vara möjligt att välja bort grundläggande behörighet. Utskottet tillstyrker ovan förslagen i propositionen. Motionerna 2021/22:2609 (V) yrkande 10 och 2021/22:3990 (M) yrkande 7 får anses vara tillgodosedda. Motionsyrkandena avstyrks.

# Reservationer

## 1. Lagförslaget, punkt 1 (SD, L)

av Fredrik Malm (L), Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD),  
Maria Nilsson (L) och Jörgen Grubb (SD).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår propositionen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 1 och

avslår proposition 2021/22:94 och motion

2021/22:4406 av Annika Hirvonen m.fl. (MP).

### *Ställningstagande*

Sedan alliansregeringens reformer är de högskoleförberedande kurserna på yrkesprogrammen valfria tillval för de elever som så önskar. Elever som inte läser dessa kurser på gymnasiet kan i stället komplettera på komvux om de senare vill läsa vidare på högskola. Regeringens förslag innebär att ordningen i stället blir att de högskoleförberedande kurserna ingår i det ordinarie kursinnehållet men är möjliga att välja bort. Vi är principiellt öppna för att göra en sådan förändring, men den måste i så fall göras på ett sätt som vårdar yrkesprogrammets särart och inte indirekt sänker kunskapskraven i de teoretiska inslagen. På denna punkt finns det allvarliga brister i regeringens förslag. Skolverket avstyrker regeringens förslag av flera skäl, som även vi instämmer i. Konsekvensen av regeringens förslag är bl.a. att elever på yrkesförberedande program kan behöva läsa fler poäng än elever på de teoretiska programmen, men på samma tid. Regeringen har inte heller redovisat hur eleverna på de yrkesförberedande programmen ska kunna tillgodogöra sig kunskapsinnehållet i de högskoleförberedande teoretiska kurserna utan att tillförsäkras samma undervisningstid i dessa kurser som elever på studieförberedande program. Risker är uppenbar att detta leder till att kvaliteten i utbildningen urholkas. Följden av detta riskerar bli att elevernas yrkeskunnskap försämras, eller att de teoretiska kurserna tunnans ut. Det som på papperet ser ut som att fler får högskolebehörighet blir då i praktiken en reträtt tillbaka till sänkta kunskapskrav. Detta kommer vi inte att medverka till.

Riksdagen bör avslå proposition 2021/22:94.

## 2. Lagförslaget, punkt 1 (MP)

av Annika Hirvonen (MP).

### *Förslag till riksdagsbeslut*

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800), med den ändringen att bilaga 2 till lagen ska ha den lydelse som framgår av reservantens lagförslag, bilaga 3.

Därmed bifaller riksdagen motion 2021/22:4406 av Annika Hirvonen m.fl. (MP), bifaller delvis proposition 2021/22:94 och avslår motion 2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 1.

### *Ställningstagande*

Bildning för alla är en självklar del av en jämlik skola. Miljöpartiet vill ge estetiska kunskaper större plats i utbildningen, från förskola till folkbildning. Estetiska ämnen bör återinföras på samtliga nationella gymnasieprogram. Därför bör bilaga 2 till skollagen (2010:800), som anger poängplan för gymnasieskolans nationella program, ha den lydelse som föreslogs i den tidigare propositionen (Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program, prop. 2017/18:184) i stället för nu liggande förslag till bilaga 2. Detta innebär att även ett estetiskt ämne som omfattar 50 gymnasiepoäng ska ingå bland de gymnasiegemensamma ämnena i alla nationella program i gymnasieskolan, utom i det estetiska programmet. Ämnet ska heta estetiska uttryck. På det estetiska programmet ska omfattningen av karaktärsämnena i stället ökas från 1 050 till 1 100 gymnasiepoäng. För att ge utrymme för förändringen, innebär förslaget också att gymnasiearbetets omfattning minskas från 100 gymnasiepoäng till 50 gymnasiepoäng. Därmed kan både det estetiska ämnet och gymnasiearbetet i omfattning jämföras med vissa av yrkesprogrammets gymnasiegemensamma ämnen, t.ex. historia, naturkunskap och religionskunskap.

Konsten och kulturen är viktiga hörnstenar i bildningen. Det intellektuella ramverk där kunskap och information får sitt sammanhang skapas delvis genom konsten och estetiken. Konst, kultur och estetik öppnar nya perspektiv som ger människan möjlighet att utveckla sin syn på omvärlden. Eftersom konsten och kulturen, på samma sätt som språk, historia och humaniora i allmänhet, är en del av den bildning som ska vara till för alla, kan inte kulturen begränsas till de estetiska programmen och till de elever som har ambitionen att göra konst och estetik till sin yrkeskarriär. Bildningen är viktig för alla elever.

Riksdagen bör anta förslaget till lag om ändring i skollagen, med den ändringen att bilaga 2 till lagen ska ha den lydelse som framgår av bilaga 3 i detta betänkande.

### **3. Lagens framtida utformning m.m., punkt 2 (SD)**

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD) och Jörgen Grubb (SD).

#### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion  
2021/22:4403 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 samt  
avslår motion  
2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 2.

#### *Ställningstagande*

Yrkesprogrammen har alltsedan de gjordes om till treåriga gymnasieprogram i början av 1990-talet haft svårt att locka till sig elever vid valet av gymnasieutbildning. Regeringen lyfter fram ett flertal faktorer som den menar kan förklara detta och fokuserar mest på det faktum att yrkesprogrammen inte automatiskt ger högskolebehörighet. Problemet är emellertid större än så. Den politiska diskussionen har i huvudsakligen kretsat kring just högskolebehörighetens vikt snarare än att fokusera på kvalitet och innehåll i yrkesprogrammen. När yrkesprogrammen gjordes om till treåriga utbildningar försvann också incitamenten för den praktiskt lagde eller skoltrötte eleven att välja just något annat än ett teoretiskt, högskoleförberedande program. Signalen från politiskt håll var tydlig: Det är högskolan som gäller. Det ligger helt i linje med den politiska tanken om att stöpa alla elever i en och samma form, vilket präglat svensk skolpolitik i ett drygt halvsekel.

Sverigedemokraterna är inte negativa till att elever på yrkesprogram kan få grundläggande behörighet till högskola och universitet, men vi anser att systemet borde konstrueras så att yrkesprogrammen blir tvååriga med ett valfritt tredje år för att läsa in högskolebehörighet. Vi befarar att regeringens förslag kommer att leda till sämre genomströmningstider och att det kommer att finnas många elever på de högskoleförberedande kurserna som inte är tillräckligt motiverade.

Regeringen bortser också från andra förklaringsmodeller till att yrkesprogrammen tappar i attraktivitet. Den mest uppenbara är att eleverna har dåliga kunskaper om arbetsmarknadens behov av yrkeskompetens. Statistiska

centralbyråns arbetsmarknadsprognos visar att det finns många utbildningsområden där det kommer att råda brist på arbetskraft med yrkeskompetens på gymnasienivå. Trots detta lyckas inte yrkesprogrammen locka till sig fler elever. Enligt vår mening måste kopplingen mellan elevers val av gymnasieutbildning och arbetsmarknadens behov stärkas genom en förstärkt studie- och yrkeslivsvägledning.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt det som har anförts ovan.

#### **4. Lagens framtida utformning m.m., punkt 2 (L)**

av Fredrik Malm (L) och Maria Nilsson (L).

##### *Förslag till riksdagsbeslut*

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anføres i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 2 och  
avslår motion

2021/22:4403 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

##### *Ställningstagande*

Vi ser behovet av åtgärder för att få fler elever att välja yrkesprogram. Att näringslivet i Sverige efterfrågar både åtgärder och initiativ för att fler elever ska se det som attraktivt och gynnsamt att läsa ett yrkesförberedande program är viktigt att ta fasta på. Vi kommer däremot inte att medverka till att sänka kvaliteten i gymnasieskolan eller på andra sätt medverka till att elevernas utbildning försämras.

Om förändringar av vilka ordinarie kurser som ska ingå i de yrkesförberedande programmen ska göras, behöver det ske tillsammans med andra reformer för att lyfta statusen för yrkesutbildningar och praktiska färdigheter i det svenska skolsystemet. Dessvärre lyser de med sin frånvaro i regeringens proposition. Vi menar därför att regeringen bör återkomma med ett reviderat förslag som garanterar att den föreslagna förändringen genomförs på ett sätt som säkerställer att de elever som läser högskoleförberedande kurser på yrkesprogrammen tillförsäkras den undervisningstid som behövs för att nå målen utan sänkta kunskapskrav. Med fördel kan detta göras i kombination med andra konkreta åtgärder som bidrar till att fler elever både väljer och fullföljer yrkesprogram i gymnasieskolan. Utöver de frågor som behandlas specifikt i denna proposition menar vi att det exempelvis behövs åtgärder för att stärka studie- och yrkesvägledningen, så att fler elever i tidigare årskurser får information om arbetsmarknadens behov och yrkesprogrammets fördelar. Det krävs även fördjupad samverkan mellan skolmyndigheter, näringslivet

och offentliga arbetsgivare för att yrkesprogrammen på ett bättre sätt ska vara matchade mot behoven på arbetsmarknaden.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt det som har anförts ovan.



# Särskilda yttranden

## 1. Lagförslaget, punkt 1 (V)

Daniel Riazat (V) anför:

Tidigare gick ungefär hälften av eleverna i gymnasieskolan på ett yrkesförberedande program. Sedan den nya gymnasieskolan (GY 2011) infördes går nu bara knappt en tredjedel ett yrkesprogram. I den första ansökningen till den nya gymnasieskolan hade andelen sökande till yrkesprogrammen minskat med nästan 10 procent och minskningen har fortsatt år efter år. En betydelsefull del av förändringen av yrkesprogrammen var att de inte längre gav grundläggande högskolebehörighet utan att eleverna aktivt valde att lägga till de berörda ämnena. Utifrån den sociala struktur som råder på de olika nationella programmen var det lätt att konstatera att den sociala snedrekryteringen skulle öka på högskolan med den nya gymnasieskolan. Men en majoritet av riksdagens partier valde trots detta att hålla fast vid det nya systemet.

Alla nationella gymnasieprogram ska ge grundläggande behörighet till högskolan. Den ålderdomliga föreställning som motiverat skillnader mellan teoretiska och praktiska yrken gäller inte i dagens och framtidens samhälle. God språkförmåga och språkförståelse är viktigt för alla medborgare i livet som samhällsmedborgare och i arbetslivet. För flera av de yrkesförberedande programmen finns det dessutom en naturlig fortsättning i form av utbildningar på högskolan, bl.a. inom vård och omsorg samt olika tekniska utbildningar. Möjligheten att läsa vidare på högskola ska också vara en möjlighet för alla under hela livet. Möjligheten behöver inte utnyttjas av alla, men dörren bör hållas öppen oavsett det val av gymnasieprogram som någon har gjort under tonåren.

Regeringen lägger nu fram ett kompromissförslag som innebär att samtliga elever garanteras högskolebehörighet även på de yrkesförberedande programmen, med möjlighet att välja bort det. Detta är en kompromiss som jag står bakom.

## 2. Lagförslaget, punkt 1 (KD)

Christian Carlsson (KD) anför:

Jag ställer mig bakom regeringens förslag i proposition 2021/22:94 Ökade möjligheter till grundläggande behörigheter på yrkesprogram. Jag vill göra den grundläggande behörigheten till norm på landets yrkesprogram för att motverka kompetensbrist och stärka företagsklimatet.

Kristdemokraterna har tidigare ansett att den behörigheten skulle kunna läsas till. Syftet med frivilligheten var att fler elever skulle orka fullfölja en gymnasieutbildning men att behörigheten inte varit norm har tyvärr lett till att

söktrycket till den här typen av utbildningar har minskat. Mot bakgrund av detta har Kristdemokraterna bytt position och vill att gymnasiala yrkesprogram ska utökas till sitt innehåll för att också kunna ge behörighet att läsa på högskola, men att möjligheten i stället ska finnas att välja bort innehåll som leder till behörigheten.

Med detta förslag behålls frivilligheten för eleverna men gör de höga förväntningarna till norm, och det blir samtidigt enklare för fler som vill ha högskolebehörighet att även kunna välja ett yrkesprogram.

En uppföljning behöver göras efter ett par år för att se om möjligheten att välja bort grundläggande behörighet faktiskt finns och fungerar i praktiken.

BILAGA 1

## Förteckning över behandlade förslag

## Propositionen

*Proposition 2021/22:94 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram:*

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

## Följdmotionerna

*2021/22:4403 av Patrick Reslow m.fl. (SD):*

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta tvååriga yrkesprogram med möjlighet att läsa in grundläggande högskolebehörighet under ett tredje år och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka kopplingen mellan elevers val av gymnasieutbildning och arbetsmarknadens behov genom en förstärkt studie- och yrkeslivsvägledning och tillkännager detta för regeringen.

*2021/22:4405 av Fredrik Malm m.fl. (L):*

1. Riksdagen avslår propositionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med ett reviderat lagförslag som säkerställer att kunskapsinnehållet i gymnasiekurserna inte riskerar att urholkas på grund av förändringar av programmen och tillkännager detta för regeringen.

*2021/22:4406 av Annika Hirvonen m.fl. (MP):*

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800), med den ändringen att bilaga 2 till lagen ska ha den lydelse som framgår av bilagan till motionen.

## Motioner från allmänna motionstiden 2021/22

*2021/22:2609 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V):*

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra högskolebehörigheten för samtliga gymnasieprogram och tillkännager detta för regeringen.

*2021/22:3990 av Kristina Axén Olin m.fl. (M):*

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gymnasieskolans yrkesprogram ska ge särskild behörighet till högskolan som standard men att denna ska kunna väljas bort och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

## Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i skollagen  
(2010:800)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 3, 11 och 18 §§ och bilaga 2 till skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

**16 kap.****3 §**

Yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning.

*Alla elever på yrkesprogram ska inom ramen för sin gymnasieutbildning ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå.*

*Ett yrkesprogram ska innehålla det som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. En elev ska dock ha rätt att välja bort delar av det som krävs för grundläggande behörighet enligt vad som framgår av bilaga 2.*

*Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om det som ska ingå i utbildningen för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå.*

**11 §<sup>1</sup>**

Inom yrkesprogrammen får det finnas gymnasial lärlingsutbildning, som börjar det första, andra eller tredje läsåret.

*Gymnasial lärlingsutbildning ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.*

*Gymnasial lärlingsutbildning ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser. Vid beräkningen av hur stor del av utbildningen som ska förläggas till en arbetsplats ska det bortses från det som eleven får välja bort enligt 3 §.*

**18 §**

*Elever på yrkesprogrammen har rätt till minst 2 430 undervisningsminuter om 60 minuter och elever på högskoleförberedande*

*Eleverna har rätt till ett minsta antal undervisningsminuter om 60 minuter (garanterad undervis-*

<sup>1</sup> Senaste lydelse 2011:877.

*program har rätt till minst 2 180 undervisningstimmar om 60 minuter (garanterad undervisningstid).*

*ningstid). Den garanterade undervisningstiden för elever på*

- yrkesprogram som omfattar 2 800 gymnasiepoäng är 2 720 undervisningstimmar,*

- yrkesprogram som omfattar 2 700 gymnasiepoäng är 2 625 undervisningstimmar, och*

- högskoleförberedande program är 2 180 undervisningstimmar.*

*För elever som har valt bort delar av det som krävs för grundläggande behörighet enligt 3 § minskas den garanterade undervisningstiden i motsvarande omfattning.*

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avvikelser från den garanterade undervisningstiden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela *ytterligare* föreskrifter om avvikelser från den garanterade undervisningstiden.

- 
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.
  2. Lagen tillämpas första gången på utbildning som påbörjas höstterminen 2023.
  3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för utbildning som påbörjats före höstterminen 2023.

*Nuvarande lydelse*

Bilaga 2

## Poängplan för nationella program i gymnasieskolan

Ämne	Gymnasiepoäng
------	---------------

*De ämnen som, i minst nedan angiven omfattning, ska ingå i de nationella programmen (gymnasiegemensamma ämnen).*

### Yrkesprogram

Svenska eller svenska som andraspråk	100
Engelska	100
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
Historia	50
Samhällskunskap	50
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50

### Högskoleförberedande program

Svenska eller svenska som andraspråk	300
Engelska	200
Matematik	100/200/300*
Idrott och hälsa	100
Historia	50/100/200**
Samhällskunskap	100/200***
Religionskunskap	50
Naturkunskap	100****

*Ämnen genom vilket programmet får sin karaktär*

<u>Yrkesprogram</u>	1 600
<u>Högskoleförberedande program</u>	950/1 050/1 100*****
Individuellt val	200
Gymnasiearbete	100

---

**Summa gymnasiepoäng 2 500**

\*Estetiska och humanistiska programmen 100, ekonomi- och samhällsvetenskapsprogrammen 200 samt naturvetenskaps- och teknikprogrammen 300.

\*\*Teknikprogrammet 50, ekonomi-, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 100 samt estetiska och humanistiska programmen 200.

\*\*\*Ekonomiprogrammet 200 och övriga program 100.

\*\*\*\**På naturvetenskapsprogrammet ersätts naturkunskap med karaktärsämnen biologi, fysik och kemi och på teknikprogrammet med karaktärsämnen fysik och kemi.*

\*\*\*\**Ekonomiprogrammet 950, teknikprogrammet 1 100 samt estetiska, humanistiska, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 1 050.*



Föreslagen lydelse

Bilaga 2<sup>2</sup>**Poängplan för nationella program i gymnasieskolan**

Ämne	Gymnasiepoäng
<b><i>Gymnasiegemensamma ämnen</i></b>	
<i>Följande ämnen ska ingå i de nationella programmen med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.</i>	
<u><i>Yrkesprogram</i></u>	
Svenska eller svenska som andraspråk	300 <sup>1</sup>
Engelska	200 <sup>2</sup>
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
Historia	50
Samhällskunskap	50
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50
<u><i>Högskoleförberedande program</i></u>	
Svenska eller svenska som andraspråk	300
Engelska	200
Matematik	100/200/300 <sup>3</sup>
Idrott och hälsa	100
Historia	50/100/200 <sup>4</sup>
Samhällskunskap	100/200 <sup>5</sup>
Religionskunskap	50
Naturkunskap	100 <sup>6</sup>
<b><i>Karaktärsämnen</i></b>	
<i>Ämnen som ger de nationella programmen dess karaktär ska ingå i dessa program med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.</i>	
<u><i>Yrkesprogram</i></u>	1 500/1 600 <sup>7</sup>
<u><i>Högskoleförberedande program</i></u>	950/1 050/1 100 <sup>8</sup>

<sup>2</sup> Bilagan fick sin nuvarande beteckning genom 2017:620.

**Individuellt val och gymnasiearbete**

*Individuellt val och gymnasiearbete ska ingå i de nationella programmen med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.*

Individuellt val	200
Gymnasiearbete	100

---

<b>Summa gymnasiepoäng</b>	<b>2 500/2 700/2 800<sup>o</sup></b>
----------------------------	--------------------------------------

- 1. Elever på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet får välja bort 100 gymnasiepoäng. På övriga program får eleverna välja bort 200 gymnasiepoäng.*
- 2. Elever på alla program, utom hotell- och turismprogrammet, får välja bort 100 gymnasiepoäng.*
- 3. Estetiska och humanistiska programmen 100, ekonomi- och samhällsvetenskapsprogrammen 200 samt naturvetenskaps- och teknikprogrammen 300 gymnasiepoäng.*
- 4. Teknikprogrammet 50, ekonomi-, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 100 samt estetiska och humanistiska programmen 200 gymnasiepoäng.*
- 5. Ekonomiprogrammet 200 och övriga program 100 gymnasiepoäng.*
- 6. Ämnet naturkunskap ingår inte i naturvetenskapsprogrammet och teknikprogrammet. I stället ingår som karaktärsämnen biologi, fysik och kemi i naturvetenskapsprogrammet och fysik och kemi i teknikprogrammet.*
- 7. Barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 1 500 och övriga yrkesprogram 1 600 gymnasiepoäng.*
- 8. Ekonomiprogrammet 950, teknikprogrammet 1 100 samt estetiska, humanistiska, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 1 050 gymnasiepoäng.*
- 9. Högskoleförberedande program 2 500, barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 2 700 och övriga yrkesprogram 2 800 gymnasiepoäng.*

BILAGA 3

## Reservantens lagförslag

**Reservation 2 (förslagspunkt 1)**

## Ändring i regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

*Regeringens föreslagna lydelse***Poängplan för nationella program i gymnasieskolan****Ämne****Gymnasiepoäng****Gymnasiegemensamma ämnen**

Följande ämnen ska ingå i de nationella programmen med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.

*Yrkesprogram*

Svenska eller svenska som andraspråk	300 <sup>1</sup>
Engelska	200 <sup>2</sup>
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
Historia	50
Samhällskunskap	50
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50

*Högskoleförberedande program*

Svenska eller svenska som andraspråk	300
Engelska	200
Matematik	100/200/300 <sup>3</sup>
Idrott och hälsa	100
Historia	50/100/200 <sup>4</sup>
Samhällskunskap	100/200 <sup>5</sup>
Religionskunskap	50
Naturkunskap	100 <sup>6</sup>

**Karaktärsämnen**

Ämnen som ger de nationella programmen dess karaktär ska ingå i dessa program med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.

<i>Yrkesprogram</i>	1 500/1 600 <sup>7</sup>
<i>Högskoleförberedande program</i>	950/1 050/1 100 <sup>8</sup>

### Individuellt val och gymnasiearbete

Individuellt val och gymnasiearbete ska ingå i de nationella programmen med minst det antal *gymnasiepoäng* som anges här.

Individuellt val	200
Gymnasiearbete	100

---

<b>Summa gymnasiepoäng</b>	<b>2 500/2 700/2 800<sup>9</sup></b>
----------------------------	--------------------------------------

1. Elever på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet får välja bort 100 gymnasiepoäng. På övriga program får eleverna välja bort 200 gymnasiepoäng.
2. Elever på alla program, utom hotell- och turismprogrammet, får välja bort 100 gymnasiepoäng.
3. Estetiska och humanistiska programmen 100, ekonomi- och samhällsvetenskapsprogrammen 200 samt naturvetenskaps- och teknikprogrammen 300 gymnasiepoäng.
4. Teknikprogrammet 50, ekonomi-, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 100 samt estetiska och humanistiska programmen 200 gymnasiepoäng.
5. Ekonomiprogrammet 200 och övriga program 100 gymnasiepoäng.
6. Ämnet naturkunskap ingår inte i naturvetenskapsprogrammet och teknikprogrammet. I stället ingår som karaktärsämnen biologi, fysik och kemi i naturvetenskapsprogrammet och fysik och kemi i teknikprogrammet.
7. Barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 1 500 och övriga yrkesprogram 1 600 gymnasiepoäng.
8. Ekonomiprogrammet 950, teknikprogrammet 1 100 samt *estetiska*, humanistiska, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 1 050 gymnasiepoäng.
9. Högskoleförberedande program 2 500, barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 2 700 och övriga yrkesprogram 2 800 gymnasiepoäng.

*Reservantens föreslagna lydelse***Poängplan för nationella program i gymnasieskolan****Ämne** **Gymnasiepoäng****Gymnasiegemensamma ämnen**

Följande ämnen ska ingå i de nationella programmen med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.

Yrkesprogram

Svenska eller svenska som andraspråk	300 <sup>1</sup>
Engelska	200 <sup>2</sup>
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
<i>Estetiska uttryck</i>	50
Historia	50
Samhällskunskap	50
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50

Högskoleförberedande program

Svenska eller svenska som andraspråk	300
Engelska	200
Matematik	100/200/300 <sup>3</sup>
Idrott och hälsa	100
<i>Estetiska uttryck</i>	50 <sup>4</sup>
Historia	50/100/200 <sup>5</sup>
Samhällskunskap	100/200 <sup>6</sup>
Religionskunskap	50
Naturkunskap	100 <sup>7</sup>

**Karaktärsämnen**

Ämnen som ger de nationella programmen dess karaktär ska ingå i dessa program med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.

<u>Yrkesprogram</u>	1 500/1 600 <sup>8</sup>
<u>Högskoleförberedande program</u>	950/1 050/1 100 <sup>9</sup>

**Individuellt val och gymnasiearbete**

Individuellt val och gymnasiearbete ska ingå i de nationella programmen med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.

Individuellt val	200
Gymnasiearbete	50

---

**Summa gymnasiepoäng** **2 500/2 700/2 800<sup>10</sup>**

1. Elever på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet får välja bort 100 gymnasiepoäng. På övriga program får eleverna välja bort 200 gymnasiepoäng.
2. Elever på alla program, utom hotell- och turismprogrammet, får välja bort 100 gymnasiepoäng.
3. Estetiska och humanistiska programmen 100, ekonomi- och samhällsvetenskapsprogrammen 200 samt naturvetenskaps- och teknikprogrammen 300 gymnasiepoäng.
4. *Ämnet estetiska uttryck ingår inte i estetiska programmet.*
5. Teknikprogrammet 50, ekonomi-, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 100 samt estetiska och humanistiska programmen 200 gymnasiepoäng.
6. Ekonomiprogrammet 200 och övriga program 100 gymnasiepoäng.
7. Ämnet naturkunskap ingår inte i naturvetenskapsprogrammet och teknikprogrammet. I stället ingår som karaktärsämnen biologi, fysik och kemi i naturvetenskapsprogrammet och fysik och kemi i teknikprogrammet.
8. Barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 1 500 och övriga yrkesprogram 1 600 gymnasiepoäng.
9. Ekonomiprogrammet 950, *estetiska programmet och teknikprogrammet* 1 100 samt humanistiska, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 1 050 gymnasiepoäng.
10. Högstskoleförberedande program 2 500, barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 2 700 och övriga yrkesprogram 2 800 gymnasiepoäng.